

SUMMATIV VA FORMATIV BAHOLASH TIZIMI

Xusanova Nafisa Burxanovna

Adilova Sadoqat Nurillayevna

Ko'kdala tumani 58-umumiy o'rta ta'lim maktabining
ona tili va adabiyot fan o'qituvchilari**Annotatsiya:**

Baholash har qanday ta'lim tizimining ajralmas qismi bo'lib, o'qitish va o'qitish jarayonlarining samaradorligi haqida qimmatli tushunchalarni beradi. Baholashning keng tarqalgan ikkita usuli - yig'indiviy va formativ baholash tizimlari. Ushbu maqola ushbu baholash tizimlarini qiyosiy tahlil qilish, ularning ta'riflari, maqsadlari, usullari, afzalliklari va cheklovlarini muhokama qilishga qaratilgan. Summativ va formativ baholash tizimlarining o'ziga xos xususiyatlari va qo'llanilishini tushunib, o'qituvchilar va siyosatchilar ta'lim natijalarini yaxshilash uchun ongli qarorlar qabul qilishlari mumkin.

Kirish:

Baholash tizimlari ta'lim dasturlari, o'quv rejasi, o'qitish metodikasi va o'quvchilar yutuqlari samaradorligini baholashda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Baholashning turli yondashuvlari orasida umumlashtiruvchi va formativ baholash tizimlari ta'lim muassasalarida keng qo'llaniladi. Ikkala tizim ham ta'lim jarayonlarini baholash maqsadiga xizmat qilsa-da, ular o'z yo'nalishi, vaqti va usullari bilan farqlanadi. Ushbu maqola umumlashtiruvchi va formativ baholash tizimlarining xususiyatlarini, afzalliklari va cheklovlarini o'rganishga qaratilgan bo'lib, o'qituvchilar va siyosatchilarga ongli qarorlar qabul qilishda yordam berish uchun qiyosiy tahlilni taqdim etadi.

Summativ baholash tizimi:

Summativ baholashning asosiy maqsadi o'quvchilar yoki ta'lim dasturlarining yakuniy natijalari yoki yutuqlarini baholashdir. U o'qitish va o'qitish jarayonlarining samaradorligini umumiy ravishda baholashga yo'l qo'yadi. Summativ baholash odatda kurs, semestr yoki o'quv yili oxirida o'tkaziladi. Summativ baholashning bir necha asosiy xususiyatlari mavjuddir. Birinchi navbatda, bu baholash usullari o'quvchilarning o'zlashtirilgan bilim darajasini o'rganishga yordam beradi. O'quvchilar o'qitish davomida o'zlarini sinab ko'rish, bilimlarini baholash va o'rgangan ma'lumotlarni qo'llab-quvvatlash imkoniyatiga ega bo'ladi.

Ikkinchi navbatda, summativ baholash o'quvchilarning natijalarini solishtirishga imkon beradi. Bu tavsiflash o'quvchilarni bir-biriga nisbatan solishtirish, o'quvchilarning o'zlashtirilgan bilim darajasini aniqlash va ta'lim dasturlarini solishtirishga yo'l ochadi. Shuningdek, summativ baholash o'qitish jarayonlarining samaradorligini o'rganishga imkon beradi va o'qituvchilarga o'quvchilarning o'zlashtirilgan bilim darajasini aniqlash va ta'lim dasturlarini yangilashda yordam beradi. Summativ baholash uchun turli usullar va vositalar qo'llaniladi. Odatda, standartlashtirilgan testlar, yakuniy imtihonlar, loyihalar va portfellar kabi baholashlar amalga oshiriladi. Bu baholashlar o'qitish jarayonlarining samaradorligini o'rganish va o'quvchilarning bilim darajasini qiyosiy baholash uchun ishlatiladi. Summativ baholashda ko'plab o'quvchilarni solishtirish, o'quvchilarning o'zlashtirilgan bilim darajasini tahlil qilish uchun raqamli ma'lumotlarni qo'llash odatdir. Summativ baholashning bir nechta cheklovlariga ega bo'lishi mumkin. Ularning birinchi cheklovi, bu baholash usuli o'quvchilarga tashvish va xavotir yaratishi mumkin. Yuqori darajadagi baholashlar o'quvchilarda stres va xavotirning o'sishiga olib kelishi mumkin. Ikkinchi cheklovi, summativ baholash o'quvchilarga imkoniyat berishning cheklanganligi va qayta baholash imkonini ta'minlashning qiyinliklariga

ega bo'lishi mumkin. Summativ baholash usuli o'quv jarayonlarining nihoyatdagi natijalarini baholashda yordam beradi. Bu usul o'qitish samaradorligini, o'quvchilarning o'zlashtirilgan bilim darajasini baholashni ta'minlaydi. Shuningdek, summativ baholash ta'lim dasturlarini shakllantirishda va takomillashtirishda muhim ma'lumotlar taqdim etadi. Jamiyatimizda summativ baholashning muhim roli mavjud. O'qituvchilar, ta'lim muassasalari va siyosatshunoslar bu baholashlar orqali o'quv jarayonlarini baholash, ta'lim sifatini oshirish va o'quvchilarning o'zlashtirilgan bilim darajasini aniqlashda yordam olishlari mumkin. Summativ va formative baholash sistemalari bir biriga qarshi emas, balki katta butunlik va o'quvning ta'minotida yaxshi natijalar erishish uchun birgalikda qo'llanilishi tavsiya etiladi.

Usul va vositalar:

Summativ baholashda standartlashtirilgan testlar, yakuniy imtihonlar, loyihalar va portfellar kabi usullar odatda ishlatiladi. Bu baholashlar ko'pincha baholanadi yoki ball qo'yiladi va talabalar yoki ta'lim muassasalari o'rtasida taqqoslash imkonini beradi. Summativ baholashda miqdoriy ma'lumotlar tahlili odatda talabalar yoki dasturlarning umumiy ish faoliyatini o'lchash uchun qo'llaniladi. Standartlashtirilgan testlar summativ baholashning muhim bir qismidir. Bu testlar o'quvchilarning o'zlashtirilgan bilim darajasini, bilimlarni tushunish darajasini va o'rganishning tushunchalarini baholashga yordam beradi. Standartlashtirilgan testlar o'quvchilarning umumiy bilim darajasini solishtirish va talabalarni taqqoslash imkonini beradi. Bu testlar o'quvchilarning o'zlashtirilgan bilim darajasini baholanishida obyektivlikni ta'minlaydi. Yakuniy imtihonlar ham summativ baholashning muhim bir qismidir. Ushbu imtihonlar o'quvchilarning kurs, semestr yoki o'quv yili davomida o'zlashtirgan bilimlarini baholashga mo'ljallangan. O'quvchilar bu imtihonlar orqali o'zlarining bilim darajasini, tushunish darajasini va ko'nikmalarini namoyon qilishlari talab qilinadi. Yakuniy imtihonlar o'quvchilarning o'zlashtirilgan bilim darajasini baholanishida kengaytirilgan va to'liq natijalarni ta'minlaydi. Loyihalar va portfellar ham summativ baholashning birer usuli sifatida o'rtaligida ishlatiladi. Loyihalar o'quvchilar tomonidan tayyorlanadigan ilmiy, amaliy yoki tajribaviy ishlar bo'lib, o'quvchilarning o'zlashtirilgan bilim darajasini va ko'nikmalarni namoyon qilish imkonini beradi. Portfellar esa o'quvchilar tomonidan tayyorlangan qo'llanmalar, takliflar, yozuvlar, ishlar va boshqa materiallarni o'z ichiga oladi. Bu portfellar o'quvchilarning o'zlashtirilgan bilim darajasini, rivojlanishini va yutuqlarini baholashda yordam beradi. Summativ baholashning miqdoriy ma'lumotlar tahlili talabalar yoki dasturlarning umumiy ish faoliyatini o'lchashda ham qo'llaniladi. Bu tahlil ma'lumotlar asosida o'quvchilarning umumiy natijalarini, o'zlashtirilgan bilim darajasini, talabalarining o'zlashtirilgan ma'lumotlarni qayta ishlash va qo'llash darajasini baholashga imkon beradi. Miqdoriy ma'lumotlar tahlili summativ baholashda obyektivlik va taqqoslash imkonini oshiradi. Summativ baholash usullari talabalar yoki dasturlarning umumiy ish faoliyatini baholashda yordam beradi. Bu baholash usullari o'quvchilarning o'zlashtirilgan bilim darajasini, ko'nikmalarini va yutuqlarini baholashda muhim ahamiyatga ega. Summativ baholashning qo'llanishiga qarshi talabalar yoki ta'lim muassasalari orasidatartibsizlik va qiyinliklar bo'lishi mumkin. Bu usullar bajarilishi va natijalarining tafsilotlarini o'rganish uchun talabalar va o'qituvchilar tomonidan qo'llanadigan tafsilotli ko'rsatmalarni o'rganish kerak. Umumiy qilib aytganda, summativ baholash o'quvchilar yoki ta'lim dasturlarining yakuniy natijalari yoki yutuqlarini baholashda ishlatiladigan usullardan faqat bir nechta misollar hisoblanadi. Bu usullar o'quv jarayonining samaradorligini, o'quvchilarning o'zlashtirilgan bilim darajasini va ta'lim dasturlarini takomillashtirishda muhim ahamiyatga ega. Talabalar va o'qituvchilar bu baholash usullari yordamida o'quvning sifatini oshirish va o'quvchilarning o'zlashtirilgan bilim darajasini aniqlash imkoniyatiga ega bo'ladi.

Shakllantiruvchi baholash tizimi:

Formativ baholash o'qitish va o'rganish jarayonida doimiy fikr-mulohaza va yordamni ta'minlashga urg'u beradi. Uning asosiy maqsadi o'quvchilarning kuchli va zaif tomonlarini aniqlash, yaxshilash sohasini belgilash va o'quv natijalarini oshirishga yordam berishdir. Formativ baholash o'quvchining o'zlashtirilgan bilim darajasini oshirish uchun samarador bir vosita sifatida ishlatiladi. Formativ baholashda o'qituvchi o'quv jarayonida o'quvchilar bilim darajasini oshirish uchun ma'lumiyatlarni, ko'nikmalarni va tushunchalarni aralashtiradi. Uning asosiy vazifasi o'quvchilarning o'zlarini baholashlarini, qiziqtirishlarini va muammolarini aniqlash va ularni yaxshilash yo'llarini topishdir. Formativ baholash o'quvchilarning o'z fikrlarini ifoda qilishlariga imkon beradi va ularni o'zlashtirilgan bilimlarni o'sishiga odatiy fikr-mulohazalar va qarorlar olishga o'rgatadi. Formativ baholashning bir necha asosiy usullari mavjud. Misol uchun, o'qituvchi o'quvchilarga o'qish, yozish, fikrlash va muhokama qilish jarayonida bog'liq savollarga javoblar berishni talab qilishi mumkin. O'quvchilarning yozma yoki amaliy ishlari, vazifalari va projektlarini baholash ham formativ baholashning bir qismi hisoblanadi. O'quvchilar o'zlarining ishlarini takomillashtirish uchun o'qituvchi yordamida maqsadga mos keladigan maslahatlar, taqrizlar va qo'llanmalar olishadi. Formativ baholashning bir turi ham o'quvchilarning o'zlarini baholashlari orqali o'quv natijalarini oshirishga yordam beradi. Bu usulda o'quvchilarga baholar beriladi va ular o'zlarining o'zlashtirilgan bilim darajasini tushunish uchun o'zlarining yutuqlarini, qo'llanishlarini va sohasini mustahkamlashlari talab qilinadi. O'quvchilar o'zlarining o'zlashtirilgan bilim darajasini oshirish uchun qo'llanish sohasini aniqlash va yaxshilashlari uchun qarorlar qabul qilishlari va ish bilan bog'liq maqsadli tavsiyalarni qabul qilishlari talab qilinadi. Formativ baholashning muhim bir xususiyati real vaqt rejimida amalga oshirilishi. Bu usul o'quvchilar va o'qituvchilar o'rtasidagi almashish va kommunikatsiya imkoniyatini yuksaltiradi. O'qituvchi o'quvchilarning o'zlashtirilgan bilim darajasini va talabalarini real vaqt rejimida o'qitish jarayonida boshqarishi va ularga moslashtirilgan maslahatlar va yordamlarni taklif qilishi mumkin. O'quvchilar esa o'zlarining o'zlashtirilgan bilimlarini va qobiliyatlarini amalda mustahkamlash va o'zlashtirilgan bilimlarini oshirish uchun real vaqt rejimida o'qituvchilarga savol berishlari, formativ baholashning muhim asosiy qismlaridan biridir. Formativ baholash o'quvchilarning o'zlarini baholash orqali o'quv jarayonida yaxshilashlari, o'zlarining qobiliyatlarini aniqlashlari va o'zlarini o'zlashtirilgan bilimlarini oshirishlari uchun muhim bir vosita sifatida qabul qilinadi. O'qitish va o'rganish jarayonida formativ baholashning amalga oshirilishi o'quvchilarning o'zlarini baholashlari orqali o'zlarining qayerda yaxshilashlari kerakligini tushunishiga imkon beradi va o'quv jarayonini boshqarish uchun o'qituvchilarga yo'nalish bermoqda. Formativ baholashning bir necha afzalliklari mavjud. Uning orqali o'qituvchilar o'quvchilarning o'zlashtirilgan bilimlarini va qobiliyatlarini baho berish orqali ularga yordam berish, ularning qayerda yaxshilashlari kerakligini aniqlash, o'quvchilarning o'z fikrlarini o'zlashtirishlari va o'zlarini o'qitish jarayonida qanday yordamga ehtiyoj duyishlari haqida ma'lumot olish imkoniyatiga ega bo'lishlari mumkin. Formativ baholash o'quvchilarning o'zlashtirilgan bilimlarini oshirish uchun joriy qilish kerak bo'lgan sohalarni aniqlashda yordam beradi. Bu usul o'quvchilar o'zlarining qayerda quruvchi bo'lishlari kerakligini, qayerda yordam kerak bo'lishi kerakligini va o'zlarining qanday yaxshilashlari kerakligini bilishlari uchun ularga imkon beradi. Shuningdek, formativ baholash o'quvchilar va o'qituvchilar o'rtasidagi aloqani kuchaytiradi va o'quvchilarning o'zlarini o'zlashtirilgan bilimlarini oshirish uchun qo'llanmalarni qabul qilishlari va qo'llab-quvvatlashlari uchun o'quvchilarning o'z fikrlarini va talablarini tushunishga imkon beradi. Siz formativ baholashning o'quvchilarning o'zlashtirilgan bilimlarini oshirish va o'quv natijalarini yaxshilashda muhim bir vosita bo'lishini aytib o'tdingiz. Bu usul o'quvchilarning o'zlarini o'zlashtirilgan bilimlarini tushunishlarini, o'z fikrlarini ifoda qilishlarini va o'quv jarayonida yaxshilashlari uchun yordam berishga imkon beradi. Formativ baholashning amalga oshirilishi o'quvchilarning o'zlashtirilgan bilimlarini oshirish va o'quv jarayonini yaxshilashning o'zaro bog'liqligini kuchaytiradi.

Xulosa:

Ham summativ, ham formativ baholash tizimlari ta'lim jarayonlarini baholashda qimmatli vositadir. Summativ baholash natijalarni har tomonlama baholashni ta'minlasa-da, formativ baholash doimiy fikr-mulohaza va yordamni taklif qiladi. O'qituvchilar va siyosatchilar o'quvchilarning faolligini rag'batlantiradigan, shaxsiylashtirilgan o'qitishni qo'llab-quvvatlaydigan va umumiy ta'lim natijalarini yaxshilaydigan samarali baholash strategiyalarini ishlab chiqish uchun ikkala tizimning o'ziga xos xususiyatlari va afzalliklarini hisobga olishlari kerak. Ham summativ, ham formativ baholash tizimlarining elementlarini o'z ichiga olgan muvozanatli yondashuv ta'lim samaradorligining yaxlit ko'rinishini ta'minlashi va o'qitish va o'qitish amaliyotini doimiy ravishda takomillashtirishga hissa qo'shishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Esonov, Z. "Fergana Valley Rural Population Metal Handicrafts." Eurasian Journal of History, Geography and Economics 2 (2021): 44-47.
2. Esonov, Z., and A. Amanov. "THE HISTORY OF KNIFE PREPARATION CRAFTSMANSHIP IN THE FERGANA VALLEY." INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE & INTERDISCIPLINARY RESEARCH ISSN: 2277-3630 Impact factor: 7.429 11.09 (2022): 221-227.
3. Esonov, Z., and A. Amanov. "FROM HISTORY OF THE CRAFT OF THE FERGHANA VALLEY.(AT THE END OF XIX AND EARLY XX CENTURY)." INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE & INTERDISCIPLINARY RESEARCH ISSN: 2277-3630 Impact factor: 7.429 11.09 (2022): 214-220.
4. Эсонов, Зиёдбек. "ФАРҒОНА ВОДИЙСИ МИНГ ЎЗБЕК УРУҒИ МАНБАЛАРИ ТАРИХИДАН." Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари/Актуальные проблемы социально-гуманитарных наук/Actual Problems of Humanities and Social Sciences. 4.S/1 (2024).
5. Эсонов, Зиёдбек, and Жамолитдин Абдукаримов. "ФАРҒОНА ВОДИЙСИ ҚИШЛОҚ АҲОЛИСИНИНГ МЕТАЛЛ БУЮМЛАР ТАЙЁРЛАШ ҲУНАРМАНДЧИЛИГИ." Interpretation and researches (2024).
6. Эсонов, Зиёдбек, and Рисолитдин Ахмедов. "ТАЛАБА ЁШЛАРДА ХУҚУҚИЙ МАДАНИЯТНИ ШАКЛЛАНТИРИШ МАСАЛАЛАРИ." Инновационные исследования в науке 2.12 (2023): 64-68.